

a gliczerin jelenléte lényeges hatással van a fehérjék kiválasztására, és pedig a fehérjék kiválasztás érzékenysége annál inkább csökken, mennél magasabb a gliczerin százalékmennyisége. Kimutatja, hogy a megalvadás hőfoka is emelkedik a gliczerin nagyobb százalékarányában.

2. Szabó Péter az *algebrai egyenletek elméletét* terjeszti elő, alkalmazásukra való tekintettel, majd a Dedekind-től származó »algebrai testek« elméletét használja fel az algebrai egyenletek redukciójára vonatkozó, O. Hölder-től talált tétel levezetésére.

3. Ebenhardt Béla egy ezer elempárból összeállított *Zamboni-oszlop* elektromos potenciálisának változásaira vonatkozó

elektrometrikus méréseinek eredményeit terjeszti elő. Vizsgálatainak eredménye az, hogy 1. az oszlop potenciális az elempárok számával arányosan növekedik; 2. a hőmérséklet emelkedése mind száraz, mind nedves levegőben, sőt különböző gázokban levő oszlop potenciálisát jelentékenyen növeli; 3. hidrogén, szén-sav az oszlop erejét csökkenti, ellenben oxigén csak jelentéktelen mértékben növeli.

4. Lóky Béla Steinernek 1828-ban a *Crelle Journalban* kidolgozás végett közzétett tételét oldja meg analitikailag. A tétel négy adott síkot érintő gömbök sugarai között fennálló relációkra vonatkozik. Ezeknek sikerült teljes kifejtését adja elő.

LEVÉLSZEKRÉNY.

KÉRDÉSEK.

(76.) A beküldött növényt arankával ellepve a hereföldön találtam, oly helyen, a hol már a here kipusztult. Ismeretes-e e fajja az arankának, vagy egyáltalán külön faj-e ez, vagy csak az aranka alkalmazkodását mutatja?
F. K.

(77.) Vajjon miért nem terem meg a féreg a diunyében, az őszi, valamint a kajszinbarackban?
M. I. A.

(78.) Kérek szíves felvilágosítást a beküldött növényről: Mi a neve? Milyen a tenyészete? Lehetne-e takarmányozási célokra termesztani? Elég tápláló volna-e, hogy a ráfordított költségeket, a mibe termesztése kerül, a takarmányban megtérítse? Milyen az éghajlati követelése?

Nálunk ez a növény a partoldalokban az ideai szárazság dacára igen buján fejlődött és az vitt azon gondolatra, hogy ha lehetne állandóan kulturális növénynek átalkotítani, a mi száraz alföldi klímánkban igen háládatos takarmány lenne.

ERDÉLVI PÁL.

(79.) Egy abnormisan fejlődött tengericsövet küldök be; az illető száron rendszeres cső nem volt, csak a beküldött. Minthogy ilyen abnormitást még nem láttam, azt gondoltam, talán nem lesz érdektelen, ha beküldöm. Kérem e rendellenes alakulásnak szíves magyarázatát.
A. Ö.

(80.) Az ide zárt növény Kolozs megye Rödöd község határán tavaszi buza közt termett. A nép hite szerint, ha ezen növény magva a buza közt megöröltetik, a ki azon

lisztből sült kenyérből eszik, megőrül. Mi e növény botanikai neve, s van-e a népeme hitének valami alapja?
Z. K.

(81.) A mahonának nevezett díszcserje kék bogói tartalmaznak-e az egészségre kártékonyan ható anyagot?
Cs. L.

(82.) Lehető-e, hogy hipnotikus álomba merült egyénen suggestio útján égett seb, esetleg betűalakban áll elő?
F. J.

(83.) Miképen lehet jó másolólapot (hektograf) s hozzá tentát készíteni?
D. A.

(84.) Földszintes házak építéséhez legújabbán kavicsos homokot cementtel keverve szoktak használni, mely keveréket deszkák közé verve, meg hagyják keményedni és kész a fal. Szíveskedjenek felvilágosítani, vajjon elterjedt-e ezen mód már annyira, hogy használhatóságát megállapítani lehetne; a falak tartóság-e és megbírják-e a tetőt; nem repedeznek-e meg könnyen, ha nagy esőzéskor vagy ilyesmi miatt a falak egy kicsit leülepednek; szögbeveréskor nem morzsolódnak-e?
M.

(85.) Kérem tisztelt tagtársaimat, a kiknek valamely jó peccéttisztítószer receptje van birtokukban, szíveskedjenek azt velem, e lapok hasábjain közölni. Olyan valami szappant vagy folyadékot szeretnék, mely mindennemű — különösen zsiradék — foltot, a szövet megtámadása nélkül s mindenkor kivisz. A hány szert csak ismerek, mind hiábavaló, mert a folt néhány nap múlva

ismét megjelenik. Azt hiszem, ezen kérdés sok tagtársamra nézve fontos. V. E.

(86.) Meglehető télen ablakainkon a szebbnél szebb jégvirág. Szíveskedjenek valami munkát vagy értekezést ajánlani, a mely ezeknek bővebb magyarázatával foglalkozik.

R. F.

(87.) Vajjon káros következményekkel járhat-e a fülre, ha az ember a cs. és kir. tüzéségnél használatban levő Uchatius-ágyuk elsütésekor mellettök áll, s mely mód (pl. a száj eltátása, vagy a fülnek vattával bedugása) legalkalmasabb ez esetleg káros következmények elkerülésére? B. Gy.

FELELETEK.

(43.) A rózsabimbókon, valamint a levelek hátlapján, úgyszintén a bimbók és virágok szárain és végre a levélnyeleken nagy mennyiségben jelenkező élődsi ellen, mely nem egyéb levéltetűnél, *Aphis rosae*, különféle szereket használnak kisebb-nagyobb sikerrel: Dohánnyal füstölik, kénnel füstölik, képporral hintik. Igen hathatós szer a $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{0}{10}$ os »Thanathon« oldat, mellyel permetezik. A Thanathon nem más mint dohánylúg-kivonat.

Legújában nagy sikerrel alkalmazták a levéltetű ellen a dalmát vagy perzsa rovarport is.

SPIEGEL SOMA.

(64.) F i r b á s N á n d o r Közlönyünk augusztusi füzetében (441. l.) kifogásolja, hogy a megelőző juniusi füzetben (339. l.) egy lélekzetvételt »szarvas-, őz- és zergeszarvakra« van szó s négy pontban reámutatván a »szarv« és az »agancs« között levő különbségekre, kívánja, hogy a zoológiai felfogásnak megfelelően: szarvas- és őz-agancsot és zergeszarvat (illetőleg zergekampót) írjunk és használjunk.

A felszólalás ugyan nem volt elkerülhetetlenül szükséges, mert habár a »szarvaszarv« bizonyára soknak szúrta a szemét, mégis mindenki tisztában lehetett s valószínűleg volt is vele, hogy itt tulajdonképen szarvasagancsról van szó. De hát F i r b á s szeme előtt — mint maga mondja — »Közlönyünk laikus olvasó közönsége« lebegett, ennek érdekében kívánta a szarv és az agancs fogalmát tisztázni. Legyen szabad a tárgyhöz H e r m a n O t t ó és P a s z l a v s z k y J ó z s e f véleményének nyilvánítsa után nekem is hozzászólanom.

Tagadhatatlan, hogy a *szarv* és az *agancs* között lehetetlen *szigorú* határt vonni, a mennyiben úgy a túlkös szarvúak (Cavicornia), mint az agancsok (szarvasok, Cervina) valamely a harmadkorban élt közös ősalaktól származtak s valamint korábban voltak, úgy ma is vannak a két családott összekötő átmeneti alakok. Ismeretes, hogy a régiebb

kor szarvasainak egyáltalán nem voltak agancsok s csak a középső miocénben (Európában s Amerikában) jelennek meg egyszerű villás agancsú alakok, melyeknek még nem volt rózsájok, de melyeket nagyon nehéz a szarvasoktól elkülöníteni. Ilyen például a *Palaeomeryx* (Dicroceros), mellyel — C o p e szerint — az Észak-Amerikában ma is élő *Antilocapra americana* Ow. nemcsak villás elágazású szarva tekintetében, hanem abban is megegyezik, hogy fiatal túlkét szőrös bőr borítja. Ez az ariai villás antilope még abban a tekintetben is természetszerűen kapcsolja össze a két családot, hogy szarvait ép oly szabályosan megújuló időközökben hullatja el, mint a mai szarvasok.

Mindazonáltal kétségtelen, hogy a szarv és agancs között hovatovább jobban megállandósuló s önmagukban véve is elég jelentékeny különbségek mutathatók ki. Ugyanis a *szarv* a homlokcsont hegyesvégű csontnyújtványát tok módjára beborító réteges, üreges, maradandó és el nem ágazó szaruképződmény, mely többnyire mind a két nemnek sajátja (kivétel az agancsokhoz átvézető *Antilocapra americana* Ow., melynek szarva kétágú s évenként lehull); az *agancs* ellenben minden szarutok (tülök) nélkül való tömött bőrcsont, mely a homlok hengeres csontcsapjának (rózsató) koszorúalakúan kiszélesedett végéről (rózsza) szabályszerűen ismétlődő időközökben (párazás után) lehull és megújul, többnyire elágazó és csak a hímeket tünteti ki (kivétel a rénszarvas, melynek nősténye is agancsos).

Mindaz tehát, a mit F i r b á s állít, ha nem is fejezi ki egészen szabatosan ismereteink mai állását, általában jól feltünteti a szarv és az agancs között levő különbségeket s P a s z l a v s z k y téved, midőn F i r b á s megjegyzéseit morfológiai szempontból kifogásolván, azt állítja, hogy »lényegében mind a kettő bőrképlet«, mert az epidermisből keletkező szaruképződmény s a cutis megcsontosodásából létrejött bőrcsont mégis

csak nagyon különböző értékű szöveget. A mit különben F i r b á s állít, azt nem ő találta ki, hanem úgy tanulta, mert ez a szakirodalom felfogása, így tárgyalják ezt tankönyveink, és eddig maga P a s z l a v s z k y is ugyanennek a magyarázatnak volt híve és ugyanezt terjesztette tankönyveiben, nevezetesen a középiskolák alsó osztályai számára írt s 1883-ban megjelent »Az állatok természetrajza« című könyvének I. részében (76. l.), valamint a gimnáziumok és reáliskolák felsőbb osztályai számára írt »Az állattan kézikönyve« (II. kiadás, 1880) című tankönyvében (109. és 110. l.) is, s ha ez a megkülönböztetés e tankönyv III. kiadásában (1893) már kevésbé éles, abból még nem következik, hogy az a helyes.

A F i r b á s helyreigazításai ellen támasztott *nyelvi* kifogások nagyon helyénvalók. A sertelmes hangzású »aggancsár«-tól bizonyára mindenkinek megborsózott a háta; nem is hiszem, hogy F i r b á s ezt az állítástát: »A vadászember manapság már nem is beszél szarvasról, hanem aggancsárról«, az életből vett *jó* példákkal tudná igazolni s nagyon szomorú volna, ha tudná.

Az »agancs« szót nem akarom védelmezni, habár — ha nem csalódom — a G v a d á n y i J ó z s e f »varancs«-ában (varancsos béka; Nyelvtört. szótár, I. k. 196. l.) ennek analogójára vélek ismerni s ha erről ki lehetne mutatni, hogy az a varasbéka bibircses (tehát mintegy varas) bőrére czé-
lözva, a »var«-ból (eschara, ulceris crusta) keletkezett, az agancs ázsiója is menten nagyot hágna.

H e r m a n O t t ó az »agancs« eredetét kutatván, az »ág« tövét sejtí benne, mely azután a neologizmus külön licenziája szerint »agg«-gá (minthogy F i r b á s kettős g-vel írta az agancsot) változott. Nem vitatom, de azt tartom, hogy az agancs az aggat (aggat) igéből is származhatott, arra való tekintetből, hogy ágas-bogas minéműségénél fogva mindenféle tárgy könnyen fennakad rajta; sőt talán olyan értelemben is keletkezhetett az aggat-ból mint az Baranya- és Tolnamegyében használatos, t. i. alkalmazatlankodik, akadékoskodik, útban van, akadályoz (Szinnyei József, »Magyar Tájszótár« I. k. 11. l.).

H e r m a n O t t ó óvakodik tollára venni az »agancs«-ot s körülírással hol »a fejkességének«, hol »fejeékének«, utóbb pedig egyszerűen »szarvnak« nevezi, de megfelelőbb szót nem ajánl. Már pedig az agancsot

mesterszó szerint nem mondhatjuk »a fejkességének«, mert a természet sokkal fontosabb okból s nem dísz kedvéért ruházta fel vele a Cervinák hímeit; »szarvat« a morfológia nem enged mondanunk, még kevésbé »ágas-szarvat« mint P a s z l a v s z k y újában teszi, mert azon csak az *Antilocapra* villás szarvát érthetjük s minthogy a német »Geweih«-nak megfelelő mesterszóra a tudomány szempontjából is nélkülözhetetlen szükségünk van, legtanácsosabb megmaradni az »agancs« mellett, mely különben már szakirodalmunkban s a közfelfogásban is (L. Ballagi szótára 1890, A Pallas nagy lexicon, I. k. 143. l.) annyira meggyökeresedett, hogy úgy is hiába küzdenénk ellene.

Annak a nézetnek, mely P a s z l a v s z k y-
val azt mondatja, hogy: »A »szarv« és »agancs« fogalmának tisztázására a laikus olvasók előtt nincs szükség; azok nevezzék mind a kettőt szarvnak«, megvallom, nem tudnék hiveül szegődni. A mit P a s z l a v s z k y kíván, az először is nem volna helyes, de nem is kívánatos, mert hiszen annak csak örvendhetünk, ha a természetrajz tudományosan megállapított distinkciói szabatos formában vernek gyökeret a társadalom művelt rétegeiben; azután meg már lehetetlen is. H e r m a n O t t ó szavaival élve »semmi kétség, hogy Közlönyünk laikus olvasó közönsége van azon az értelmi magaslaton, hogy az ökor és szarvas fejének — mondjuk — ékessége tekintetében a bőr- és csontképleti különbséget ismerje«. Én is azt hiszem, hogy ismeri s ezt az ismeretet kár volna elrombolni, a mi különben aligha sikerülne, mert vannak dolgok, melyeket nem lehet erőltetni. A laikus közönségnek is megvan a dolgok helyes megítéléséhez való joga és érzéke, ezt nem engedi magától elvitatni s én nem hiszem, hogy a magyar vadász, erdész, gazda — pedig bizonyára közöttük is nem egy ép nyelvérzékű ember akad — ezután a szarvas »szarvairól« beszélne, avagy hogy a magyar vadász-egyesület valaha őszi »szarvkiállítás«, »ágas-szarvkiállítás«, vagy akár »fejékségek-kiállítás« rendezne.

MÉHELY LAJOS.

(64.) M é h e l y L a j o s felszólalásának érdemleges része tulajdonképpen az, hogy a »német Geweih-nak megfelelő mesterszóra.. szükségünk van«, tehát »legtanácsosabb megmaradni az *agancs* mellett, mely különben már szakirodalmunkban s a közfelfogásban is annyira meggyökeresedett, hogy úgy is hiába küzdenénk ellene«.

Hát ilyen szavaink csakugyan vannak : a *rovar* ellen pl. ma csakugyan hiába küzdünk ; de nem lehetetlen, hogy akad majd valaki, a ki valami szerencsés ötlettel ezt a rettenetes módon alakított szót (l. Bugát Pál, Természettudományi Szóhalmaz) is kiküszöböli nyelvünkéből. És ennek bizonyára csak örülnünk kellene.

Mióta az állattani irodalom terén dolgozom, mindig az volt egyik főtörekvésem, hogy nyelvünket e téren lehetőleg szabaddítsam meg a kificzamítva gyártott mester-szavaktól és elnevezésektől s pótoljam helyesebbekkel. Efféle törekvésemnek eredménye az agancs-nak ágas-szarv kifejezéssel való helyettesítése is, melyet tősgyökeres magyar embertől hallottam állatkertünkben, midőn egy szarvasról megjegyezte, hogy »szép ágas-szarva van«. Megörültem neki s úgy találtam, hogy teljesen megfelel a magyar contemplationnak s mihelyt alkalmam nyílt, az irodalom terén értékesítem is. Azt gondoltam, hogy, ha — a régibb irodalmat mellelőzve is — századunk első felében élő írónknak elég volt a szarv kifejezés a Horn és Geweih jelölésére, nekünk, a szabatosabban megkülönböztetőknék, megfelelő lesz a *tülkös-szarv* és az *ágas-szarv* az illető képletek megjelölésére. Földi János Természeti történetében (1801) pl. a szarvasról így ír : *szarvai* temérdekek, sokágú (93. l.) ; P e t h e F e r e n c z Természettörténetében (1815) azt mondja, hogy »tömött ágasbogas szarvai esztendőnként leesnek« (I. 411. l.) ; R a f f fordítója (1835) szintén szarvnak nevezi a cornu cervi-t ; a R u g á t - S c h e d e l-féle Orvosi Szókönyv-ben (1833) szintén azt találtam, hogy szarvaszarv-lél = spiritus cornu cervi stb. ; sőt Bugát Szóhalmazában (1843) sincs meg az agancs, jeléül annak, hogy még ő sem érezte szükségét ama megkülönböztetésnek, irván : »szarv = cornu, szarvas = cervus, szaru (szarv, tülk) = cornu«. Tehát nemcsak a magyar észjárásnak megfelelőleg (l. előbbi fejeletemet), hanem történeti alapon is jogom volt a régi, helyes kifejezést visszaállítani és használni.

A morfológiának, a mire F i r b á s és M é h e l y is olyan nyomatékosan hivatkozik, tulajdonképpen semmi köze az elnevezéshez, mert ha a morfológiai érték szerint indulnánk, nem volna szabad pl. a lepke meg a madár repülő szervét, mint morfológiailag nagyon különböző képleteket, egy néven szárnynak nevezni. De valamint F i r b á s n a k nem volt, úgy M é h e l y n e k sincs igaza a tülkös- és

ágas-szarv morfológiai felfogását illetőleg s midőn M é h e l y nekem a »tévedés« vermét ássa, maga esik bele.

Már kinek jut eszébe a tülkös-szarvnak »epidermisből keletkező szaruképződmény«-ét az ágas-szarvnak »a cutis megcsontosodásából létrejött bőrcsont«-jával egybevetni ! Tessék az *egész tülkös-szarv* és az *egész ágas-szarv* fejlődését vizsgálni s úgy itélni a homolog részek értékéről. Megint csak ismételnem kell, hogy mind a kettő tiszta bőrképlet, s M é h e l y minden jobb zoológiában megtalálhatja ezt a helyes állítást. Mindamellét — felvilágosítás levén e rovatunk feladata — kissé bővebben kell vele foglalkoznom. A gerincesek bőre, mint ismeretes, két rétegből áll : az epidermisből és a coriumból vagy dermából, melyet cutisnak is neveztek ; az epidermis külső rétege, még a magunk bőrén is, szaruállománnyá változik s folytonosan kopik, belső rétegét a Malpighi-féle élő sejtek teszik, melyek folyvást szaporodnak és pótolják a külső részen elhalt sejteket. A coriumot, figyelmen kívül hagyva a szemölcsöket és mirigyeket, idegeket és ereket, kötőszövet alkotja. Ilyen szerkezetű bőrből keletkezik mind a tülkös-, mind az ágas-szarv. Miként ? A tülkös-szarv a következő részekből áll : Külseje vastag szaruréteg (tülk) ; alatta van a Malpighi-sejtek élő rétege s ez alatt egy réteg kötőszövet, a belsejét pedig csont tölti be, mely alapján a homlok-dudorhoz (tuber frontale) van növe. Az újszülött borjúnak tudvalevőleg nincs szarva ; homlok-dudorát ugyanolyan szőrös bőr fedi, mint teste többi részét ; csakhogy e dudor fölött a bőrben mihamar olyan életfolyamat indul meg, melynek eredménye a szaru növekedése : a corium kötőszöveve, dúsan tápláltván, erős fejlődésnek indul, emelkedik, hengeres, kúpos alakot ölt s belsejében, az osteoblastokká váló kötőszöveti sejtek közé csontállomány rakodik le, az epidermis külső sejtei pedig e közben nagy mértékben szaruvá változnak. Így keletkezik a tülkös-szarv, mely, minthogy mind a Malpighi-sejtek, mind a corium kötőszövetének egy része, kivált a szaru tövéen, mindig élő állapotban marad, nem csontosodik meg ; az állatnak egész életén át növekedik hosszúságban és vastagságban, mint a növény, melynek cambiuma állandóan megvan ; a Malpighi-sejtek növesztik és vastagítják a tülköt, a kötőszövet pedig a szarvcsontot, mely tehát nem a »homlokcsont hegyes végű csontnyujtványa.«

És szakasztott ilyen módon, a kültakaró

egészből fejlődik az ágas-szarv, az »agancs« is. Mikor az ágak a rózsával együtt (tehát nem a rózsáról, mint Méhely hibásan gondolja) ama nevezetes élettani processzus hatása alatt, mely az új sarv keletkezésének megindulása, a tetemesen fejlett homlokudorról, melyet itt rózsatőnek nevezünk, leesnek, a rózsatövet szőrös bőr borítja be. Ebben a bőrben hatalmas életfolyamat kezd lüktetni: az újonnan keletkező erek nagymennyiségű tápláló vért szállítanak bele, minek következtében a szöveti elemek megszorodnak, a sarv kezd növekedni, lassanként felölti ágas alakját s végre kifejlődik az egész, végtől végig szőrös bőrrel takart ágas-szarv. Ez alatt a corium belső kötőszövetében csontállomány rakódik le és az egész sarv megkeményszik; az erek elsatnyulnak, a további táplálás megszűnik és az epidermis Malpighi-rétege, melyből az ágas sarvon a szőr fejlődött, a kötőszövet felső, meg nem csontosodott rétegével együtt lassan szintén elhal, lekopik s előtűnik áll a »cutis megcsontosodásából létrejött bőrcsont« csupaszon. Könnyen érthető, hogy ezt a túlkős-szarvnak csak belső csontjával (a szarvcsonnal vagy szarvcsapppal) vethetjük egybe mint homolog képződményt s nem az »epidermisből keletkező szaruval«, mely tulajdonképpen az ágas-szarv szőrözetének felel meg, mint a köröm a hajnak. A különbség tehát az, hogy a túlkős-szarv epidermiséből vastag s állandó szaru-réteg keletkezik, az ágas-szarvéból pedig szőrös bőr, mely lehámlik, miként minden vadász tudja. Ez azonban nem morfológiai különbség. Így, ha az elnevezésben a morfológiát *akarjuk* számba venni, ezen az alapon is egy néven kell neveznünk a két képződményt, mint nevezzük az ember karját, a madár szárnyát, a hal mellúszóját stb. mellső végtagnak.

Tény, hogy a mai szarvasok és más kérődzők első őseinek nem volt szarvuk; hogy csak akkor kezdett szarvuk fejlődni, mikor már a hűsevő ragadozók is kifejlődtek s erősen zaklatták, üldözték őket. Ebből azután a következik, hogy a túlkős- és ágas-szarv nem annyira az ivari kiválás eredménye, mint a létért való küzdelemben keletkezett fegyver, tehát biológiai értékű műszer. Ebből a szempontból is megengedhető, hogy egy néven, szarvnak nevezzük őket, miként szarvnak nevezzük a rinocerosz orrán fejlődő fegyvert is, mely ismét tisztán az epidermisből keletkezik. Vagy erre is más nevet csináljunk?

Méhely szememre veti, hogy 10—12 évvel ezelőtt megjelent munkáimban én is használtam az »agancs« elnevezést s tüzetesen megkülönböztettem a »szarv«-tól. Igaz. De használtam én más mesterszókat is, a melyeket Állattanom III-ik kiadásában — nézetem szerint — jobbakkal helyettesítettem: a hullólk helyett csúszómászókat, a pödörnyelv helyett pörge-szipókat, a billér helyett rezgetyűt használók, az omnivora-nak mindenevők-re való fordítását vegyesétélű állatok elnevezéssel helyettesítem stb. Mind-ebből pedig az következik, hogy még nem kövesültem meg s nyelvi, meg talán a tudományos haladások iránt is fogékony vagyok még. Az »agancs« és sarv közötti különbséget ma sem tagadom; csakhogy, ha az a reáliskola I. osztálya számára készült kis könyv új kiadásra kerülne, ma a különbséget a túlkős-szarv és az ágas-szarv között fejtegetném, és azt a didaktikai czélt, hogy a gyermek, e két fegyvert elemi módon összehasonlítva, tanuljon egybevetni és gondolkozni, épen úgy elérem, mint az agancs és sarv megkülönböztetésével.

A mit Méhely az »agancs« etimológiájára nézve sejt, ahhoz nem szólok; örülök, hogy legalább az »agancsár«-tól ő is visszaborzad. Különb, ha zoológusaink, erdszeink és vadászaink úgy találnák, hogy az »agancs« a szakirodalomban nélkülözhetetlen s nyelvészeink azt mondanák, hogy nem olyan helytelenül alkotott szó, mint a milyennek látszik, ámbár a nép egész Magyarországon szarvnak mondja s az »agancsot« egyáltalán nem ismeri, ismét használnám; de akkor is megmaradna az a tudatom, hogy megváltoztatásával magyar mesterszavaink terén csak javítani akartam.

PASZTAVSZKY JÓZSEF.

(71.) A nagyvárad Nymphaea thermalis meg a nilusi N. mystica vagyis állótusz közt semminemű szisztematikai különbség nincs, vagyis e kettőnek gondolt növény egy faj. A fajok megkülönböztetése addig lehetséges, a meddig szisztematikai bélyeg van, ilyen pedig, mint a Pótfüzetek 1894 150—51. 1. elmagyaráztuk, a két helyen termő növény közt nincs.

A mi e növényeknek nálunk emlegett heterophylliáját illeti, erre nézve kérszemmel Aschersonhoz is fordultam, mert ő Afrika növényzetét tanulmányozván, tapasztalásból nyilatkozhatik. És őt ez a kérdés annyira meglepte, hogy azt kérdezi, mi itt ez a heterophyllia? Más szóval a *N. mystica*-

nak Salisb. (*N. Lotus* L. pro minore parte, *N. thermalis* DC.) nálunk emlegetett heterophylliája- oly kevésbé szembetűnő, hogy ezt a külföldiek heterophylliának sem nevezik. Ilyen kisebb levélbeli különbség sok más növényen van, s különös heterophylliájokat nem igen bolygatjuk.

Akárminő szembe nem tűnő heterophylliájok legyen azonban ezeknek a növényeknek, a nilusiét csak az nem akarja ismerni, a ki utánna nem kutat, s közleményem 148. lapját figyelemre nem méltatja. Minthogy a kétféle levél közt a különbség nem nagy, Caspary, a ki mind a két helyről való tündérrózsát természetted, a *N. Lotus*-nak ezt a sajátját »folia imperfecta« és »perfecta« szóval fejezi ki; a kevés különbséget Forskál is említi, a Botanical Magazin XXI. kötet 797. sz. pedig a *N. mysticá*-ról ezt írja: az első levelek nyílképfűek, épszerűek, s teljesen különböznek azoktól a levelektől, a melyek a virágzó növényt kísérik. Másféle heterophylliája pedig a nagyváradi tündérrózsának sincs. Hogy különben se a nagyváradi, se a nilusi növény nem az igazi lótusz, ezt is érintettük.

BORBÁS VINCZE.

(76.) A beküldött aranka ismeretes faj, még pedig a *Cuscuta Trifolii* Bab., mely tudvalevőleg a lóherén élősködik főképen; a beküldött gazdanövény pedig *Lactuca muralis* Gärtn. Úgy ez, mint más arankafajok is tulajdonképeni gazdanövényükön kívül, melyen szeretettel élősködnek; alkalom adtán más növényekre is átmehetnek s ezekből táplálkozhatnak. Ilyen pl. *Cuscuta europaea* L. is, mely kenderen, komlón és csalánon egyaránt élősködik, továbbá a *C. epilinum* Weihe, mely a lenen kívül a lóherét és luczernát is megtámadja.

DR. SCH. K.

(77.) Kérdező a kajszin- és őszi baraczk, valamint a dinnye gyümölcsseiben keresett s kérdésében *férgek*-nek nevezett állatok alatt bizonyára az izeltlábú állatok *álcáit*, *kukaczeit* értette, nem pedig a magyar parasztember szájában nagyon is kibővült zoológiai fogalmat »Vermes«, mert a magyar embernek nemcsak a piócza, trichina meg a földi giliszta féreg, de még az alma is *férges*; némely vidéken a poloskát is *büdös féregnek*, meg — ki ne hallotta volna magyar vidéken — még a farkas is »féreg«.

A mi már most a sárga és őszi baraczkban meg a dinnyében élő hernyókat,

álcákat vagy kukaczkokat illeti, melyek valamely insectumnak fiatalabb fejlődésbeli állapotai, a dolog következőképen áll: Nem felel meg a valóságnak, hogy a sárga baraczk gyümölcsében ne rágódnék ilyenféle állat, mert a leginkább ismert és elterjedtek között említhetem a *Grapholitha funebrana* Tsch. nevű lepkének 16 lábú hernyóit, melyek fehérek s a háti oldalon végig vonuló piros csikjuk van, fejök pedig seketebarna; a gyümölcsben való létüket a gyümölcs kerek nyílása árulja el. Ezek a hernyók a gyümölcs legbelsejében rágódnak. Felemlítendő továbbá a *Tortrix heparana* Schiff. világos zöldes-sárga keresztcsávokkal bíró hernyója, mely nem ritka némely vidéken a kajszin- és őszi baraczk gyümölcsében egyaránt.

A dinnye gyümölcsében tényleg nincs tudomásunk hernyóról vagy álczáról, mely benne élne. Hogy mi tulajdonképen az oka ennek, azt nem vizsgálták tüzetesen, de minden valószínűség szerint oly ártalmas anyagoknak kell a gyümölcs héjában vagy húzában lenni, mely a befurakodó álczákra valamilyen kellemetlen hatással van, úgy hogy ez állatok az ilyen gyümölcsöket érzékszerveik vagy ösztönük segítségével kerülik s így nem is bántják. ANGYAL és SCHILBERSZKY.

(78.) A Nagy-Iratosról beküldött növényrészlet a *Glycyrrhiza echinata* L.-ről való, melynek geográfiai elterjedése Magyarország erdélyi, bánági és horvát-dalmát vidékén kívül, déli Oroszország és a Földközi-tenger délkeleti vidéke (nevezetesen Moldvaország, Szerbia, Görögország és Kréta szigete). Hazánkban seregesen nő a keleti és déli részeken. Fajbeli rokona ennek a *Glycyrrhiza glabra* L. var. *γ. glandulifera* R. et H., melynek rhizomája és gyökerei »édes-gyökér« (radix liquiritiae) néven ismeretesek a gyógyszerári forgalomban és az orvosi recepturában. E gyökerek a magyar gyógyszerkönyv szerint hivatalosak. A régebbi gyógyszerészi munkákban az édes-gyökert a beküldött növénytől is származtatták, bár tévesen; mert ennek gyökere nem édes és nem is használatos.

Vajjon a *Gl. echinata* takarmányozási czélokra természetthető-e, erre nézve csak azt mondhatom, hogy e növény takarmányértékéről — bár eléggé elterjedt — tudomásom szerint sem gazdasági, növénytermesztési munkákban, sem gazdasági folyóiratokban soha említés nem volt. Esetleges eredmény azon-

ban nincsen kizárva; miért is ez alkalomból egyedül azt ajánlhatom, hogy a kikknek módjában van, tegyenek vele rendszeres etetési kísérleteket s a szerzendő tapasztalatok után már csak másodrendű és könnyebb kérdés lesz a növénynek termesztése a szóban forgó czélra. E kísérlet megérdemelné a vele való törődést, mert ez a növény a mi klimánkban csakugyan jól tenyészik, sőt e klimát kiváltképen kedveli is, a mennyiben természetes geográfiai elterjedési körébe esik.

DR. SCHILBERSZKY KÁROLY.

(79.) A beküldött növényrész a kukoriczának tetejéről való s ennek egyik ritkább rendellenessége, mely abban nyilvánul, hogy a szár tetején levő hím virágzat (forgó) lényegesen elváltozik; az elváltozás következtében az egyes hímvirágok csaknem normálisan megmaradó pelyvaleveleken belül nem találunk porzókat, hanem helyettük számos (többnyire 10—15) egymásba tokoltnak látszó, egymást hüvelyezve körülzáró levellet; e levelek hártásak, tojásdad lánssa-alakúak és hosszú hegyűek. E levelek teljesen hasonlóak azokhoz, melyek a kukoricza-csövet burkolják, csak hogy kisebbek, hosszaságuk 8—14 cm. között változik. E rendellenes fejlődés miatt a kukoriczaszár teteje egészen sajátszerű, s már messziről is feltűnően észrevehető. A rendellenesség neme az, melyet *phyllomania* néven különböztetnek meg, jelme az, hogy kivételesen olyan növényrészekben is keletkeznek levelek, a hol rendszerint nem szoktak képződni. Megjegyezhetjük még, hogy a kukoriczacső gyakrabban szokott így elváltozni, de a hímvirágzaton ilyen nagyfokú *phyllomania* szokatlannabb tünetény. Az érdekes képződményt a Természettudományi Társulat titkárságának szívességéből az egyetemi teratológiai gyűjteményben helyeztük el. DR. SCH. K.

(80.) Az a pázsitfű, mely Röd község határában tavaszbúza közt terem, s melynek lisztjéből, ha a magvát a búzáéval össze-

őrlik, illetőleg az ilyen kenyértől az ember megőrülne, a szédítő vadóc, üszögös konkoly, vagyis a *Lolium temulentum* L. konpasz szalmás és hüvelyes eltérése, a *L. speciosum* Stev.

A *Lolium temulentum*-nak ezt a sajátóságát már a régiek emlegetik; ez a Máté evangéliumának zizánion-ja. »Narkotikus mérges« magváról a régiek azt is mondogatják, hogy a ki megeszi, megvakul (»qui lolium manducant, caecitatem patiuntur«). A vadóc magvával tett kísérlet a látás zavarodását, a tagok reszketését, sőt ismételt hányást is okozna. Minthogy azonban a *Lolium temulentum* a pázsitfélék nagyszámú fajai között, s az embert tápláló gabonanemünk legközelebb való rokonságából az egyetlen állítólagos mérges növény, a vadóc mérges voltában méltán kételkedni kezdünk. Ha figyelembe vesszük, hogy a valóban mérges anyarozs, mely gabonáinkat pusztítja, a vadócznak feketés-barna magvához külsőleg hasonló, valamint azt is, hogy az anyarozs meg kisebb fajtája nem ritkán különböző pázsiton nő, tehát a vadócson is nőhet; aligha a vadóc igazi magva, hanem inkább az anyarozs az említett bajok okozója. A vadóc magvát különben árpa közé szándékkal is keverik, hogy a sör bódítóbb legyen. A vadócson liszt borszesztől megzöldül s kellemetlen összehúzó ízűvé válik. A vadóc fűvét vagy szalmáját a jószág ártalom nélkül megeszi. Az is bizonyos, hogy a *L. temulentum*-nak, valamint a len közt élő testvérfajának (*L. Linicola* Sond.) a magva a földben sokáig pihenhet és ennek ellenére is megmarad a csírázó képessége. Nedves időjárás alkalmával azután gabonaföldön a vadóc oly töméntelen számmal jelenkezhetik, hogy a tapasztalatlan azt állítja, hogy a gabonából vadóc lett, vagy a nagyszámú *L. Linicola* közül a lent kell kiböngészni, mint 1892-ben Kis-Czell körül Vasvármegyében. A konkoly, csormolya és vadóc magvának »mérgeessége« tehát még exakt módszeres vizsgálatra szorul. BORBÁS VINCZE.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.